

Social Design © του Δημήτρη Θ. Αρβανίτη www.arvanitis.com.gr

Ο όρος σόσιαλ ντιζάιν έχει αρχίσει τα τελευταία χρόνια να εμφανίζεται σε ευρεία κλίμακα, χαρακτηρίζοντας σχεδιαστικές εργασίες κοινωνικής παρέμβασης. Πολύ γρήγορα, ο τίτλος αυτός εξελίχθηκε σε κατηγορία του ντιζάιν με όλο και περισσότερους σχεδιαστές - θιασώτες, αλλά και με συνεχώς αυξανόμενο αριθμό διοργανώσεων, με εκθέσεις και με έντονη διαδικτυακή δραστηριότητα. Δεν μπορώ να εξηγήσω την αυθόρμητη και ταχύτατη ανάπτυξη του σόσιαλ ντιζάιν ως είδος γραφιστικής, αφού ως ενασχόληση δεν προσφέρει κέρδη και αναγνώριση, ούτε ανοίγει δρόμους καριέρας σε επαγγελματικά πελαγωμένους

σχεδιαστές. Μια τέτοια ενασχόληση αφορά αποκλειστικά πολίτες ενεργούς και πολιτικά συνειδητοποιημένους. Πολίτες διαμετρικά αντίθετους προς το δόγμα της αφασικής νεοφιλελεύθερης κοινωνικής συμπεριφοράς. Για να το διατυπώσω με απόλυτη ειλικρίνεια, αφορά σχεδιαστές με αριστερή σκέψη και όχι επαγγελματίες που κοιτάζουν να κάνουν ήσυχα τη δουλειά τους.

Το ντιζάιν, μια εφαρμοσμένη τέχνη του 20ού αιώνα, αποτελεί εξ ορισμού μέρος της αστικής κοινωνικής δράσης και οι σχεδιαστές όλων των ιστορικών κινημάτων του φαίνεται να παρακολουθούν τη ροή των ιδεών. Σχεδιαστές βρίσκονται πλάι στην πρωτοπορία εκφράσεων, οι οποίοι στοχεύουν στο να ξεφύγουν από το εκάστοτε κυρίαρχο ρεύμα. Θα αναφέρω την άνθηση της τέχνης της αφίσας για το θέατρο στην Πολωνία και τη Γερμανία από τα τέλη της δεκαετίας του 1900, τη σχεδίαση εξωφύλλων τζαζ μουσικής από τη δεκαετία του '50, αλλά και την έκρηξη του κινήματος του πανκ από τα μέσα της δεκαετίας του '70. Εύκολα κανείς θα αναγνωρίσει σ' αυτά τα κινήματα την έλλειψη συμβάσεων και τη δυναμική της σύγχρονης έκφρασης που πηγάζει από τις αρχές, τις τεχνικές και την αποτελεσματικότητα του ντιζάιν. Σε χώρες με αυξημένη την αίσθηση της κοινωνικής ευθύνης, το ντιζάιν είναι το κατάλληλο εργαλείο, αλλά και το όχημα επικοινωνίας για θέματα που αφορούν τη δημόσια υγεία, την προβολή του πολιτισμού, τις κινητοποιήσεις πολιτών, του εθελοντισμού, της προστασίας του περιβάλλοντος και άλλα.

Έζησα τη συρρίκνωση του ρόλου της αφίσας ως μέσου προβολής και επικοινωνίας στο αστικό περιβάλλον, ενός ρόλου που τον υφάρπαξε τελικά η τηλεοπτική λαίλαπα.

Το Διαδίκτυο αντικατέστησε κατά κάποιον τρόπο το αστικό περιβάλλον, έστω και ως καθρέφτης μιας εικονικής πραγματικότητας. Η μεγαλύτερη δυνατότητα που παρέχει είναι η αμεσότητα της ανάρτησης ενός σχολίου σε κάθε είδος μπλογκ, η ευκολία επικοινωνίας των ιδεών, η ανταλλαγή απόψεων και η άμεση παρέμβαση στα γεγονότα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, θα έλεγα ότι οι επισκέψεις σε μια ανάρτηση ξεπερνούν σε αριθμό τις ματιές των περαστικών σε μια αφίσα κολλημένη στον δρόμο μιας πόλης.

Το σόσιαλ ντιζάιν δεν έχει κανόνες και τρόπους σχεδιαστικής εκφοράς διαφορετικούς από της αφίσας. Οι προϋποθέσεις καλής λειτουργίας παραμένουν οι ίδιες. Τίποτα περιττό, ευκολία στην ανάγνωση, ξεκάθαρο μήνυμα, ευχάριστη έκπληξη, επιλογή άφθαρτων εικόνων. Σε κάθε περίπτωση το ντιζάιν κυριαρχεί, αλλά εν προκειμένω δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Τα πάντα απορρέουν και περιστρέφονται γύρω από μια καλή ιδέα. Διανοουμενισμοί και

περίτεχνα «concepts» εισπράττουν αδιαφορία και τροφοδοτούν την αυταρέσκεια σε βάρος της αυτοεκτίμησης. Άλλωστε, σε μια εποχή πληθωρισμού της εικόνας και ασύστολης εικονορύπανσης, η απλότητα μπορεί να μαγνητίζει. Στο σόσιαλ ντιζάιν δεν διεκπεραιώνω παραγγελίες. Επιλέγω τα θέματά μου από τη ζοφερή πραγματικότητα, και θα χαιρόμουν αν ο κόσμος δεν είχε ανάγκη του δικού μου σχολιασμού. Αν αισθανθώ ότι οφείλω να πω κάτι θα το κάνω δίχως να προτάξω το ντιζάιν, χωρίς την παραμικρή αγωνία μήπως και τσαλακώσω τη σχεδιαστική δημόσια εικόνα μου.

Δεν εμπορεύομαι ιδέες, παρ' όλο ότι συχνά διαλαλώ ιδέες. Αντιπαθώ να συμμετέχω σε θεματικούς διαγωνισμούς και το κάνω όλο και πιο σπάνια. Δεν βλέπω με καλό μάτι το όψιμο ενδιαφέρον για διοργανώσεις ρουτίνας, γιατί συχνά υπάρχει συνωστισμός και φιλόδοξοι ανταγωνισμοί. Μια πατρική συμβουλή σε νέους σχεδιαστές είναι να μην αποτολμούν μια «έξοδο» με μοναδικό στόχο να μπουν στο κάδρο και να συμπληρώσουν τον φάκελο εργασιών τους. Κανέναν πελάτη δεν θα κερδίσουν με μόνη τη συμμετοχή τους σε κάποιο αμφιβόλου ποιότητας περιστασιακό πρότζεκτ. Είναι προφανές ότι το σόσιαλ ντιζάιν δεν είναι ένα υπόθεση των πολιτικών κομμάτων, αυτών που εναλλάσσονται στην εξουσία εννοώ, ενώ αντιθέτως αποτελεί καίριο συμπλήρωμα των αγώνων και των ιδεών που εκπορεύονται από αριστερούς σχηματισμούς.

Οι πολιτικές αφίσες των κινημάτων της Αριστεράς έχουν γράψει επί δεκαετίες την ιστορία τους και αποτελούν εμβλήματα ιστορικών εξεγέρσεων και αγώνων.

Όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει τα θέματα που με απασχολούν είναι ετερόκλητα, και κάθε θεματική αναφορά που κάνω προσπαθώ να μην τη φορτίζω με επιπλέον εμφάσεις, αλλά αντιθέτως, συχνά χρησιμοποιώ την αντίστιξη και τον εννοιολογικό συμβολισμό. Παιρτουμε της προσπάθειας να ασχοληθώ με κάποιο θέμα αν η έμπνευσή μου είναι ασθενής ή η εικόνα στην οποία τείνω να καταλήξω δεν θα προσέφερε τίποτα περισσότερο στο γεγονός. Αποφεύγω να επανέρχομαι στα ίδια θέματα όταν αυτά εμφανίζονται επετειακά όπως, για παράδειγμα, δεν εξαντλώ τις προτάσεις εορτασμού διαφόρων «παγκόσμιων ημερών», θεωρώντας τις περισσότερες εξ αυτών περιττές, άσκοπες και ανόητες επιλογές κάποιων γραφειοκρατών του ΟΗΕ. Δεν συμμετέχω επίσης ποτέ σε διαγωνισμούς αυτού του οργανισμού, γιατί σπάνια οι τελικές επιλογές του προτείνουν κάτι ενδιαφέρον. Οι κριτικές επιτροπές συγκροτούνται από άσχετους υπαλλήλους, οι οποίοι διαλέγουν μονάχα αυτό που κατανοούν, το οποίο συχνά είναι επιπέδου νηπιαγωγείου. Το ίδιο ισχύει και με τις λογικές πολλών ΜΚΟ (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις). Εκεί ο ερασιτεχνισμός εύκολα αναιρεί την προσπάθεια προβολής κάποιου θέματος, προτείνοντας αφελείς καρικατούρες ως έργα τέχνης και αποτυγχάνοντας να προκαλέσει ενδιαφέρον.

Φυσικά, είμαι υπέρ της ανάθεσης σε σχολεία και σχολές θεμάτων που αφορούν την οικολογική συνείδηση, την εξοικονόμηση ενέργειας ή την ξενοφοβία, αλλά δεν συμφωνώ με τον διαγωνιστικό χαρακτήρα που μάλλον εμπλέκει τα παιδιά σε στείρους ανταγωνισμούς, παρά να τα διδάσκει και να τους καλλιεργεί την κοινωνική ευαισθησία.

Ευχαρίστως προσφέρω τις υπηρεσίες μου όπου και αν μου ζητηθούν, αρνούμενος να δεχθώ αμοιβή και, φυσικά, αφού ελέγξω την πρόθεση και τη φερεγγυότητα του φορέα. Δεν θα συζητούσα καν με τη δημοτική αρχή της πόλης μου για προγράμματα κοινωνικής ευαισθησίας, συμμετέχοντας έτσι στο προκάλυμμα ενός δήθεν ενδιαφέροντος. Γενικά αποφεύγω κάθε εμπλοκή στην παραγωγή υποκρισίας και ψευτιάς, και αν κάποιος φορέας διαχείρισης πόρων για τη φροντίδα ατόμων με ιδιαίτερα προβλήματα π.χ. στέγασης, σίτισης, περίθαλψης, ανεργίας, οικονομικής μετανάστευσης, μου ανέθετε εργασία με αμοιβή, θα ζητούσα τη διασφάλιση του ποσού ώστε να διατεθεί για τις ανάγκες του σκοπού για τον οποίο ο φορέας υποτίθεται ότι εργάζεται. Το σόσιαλ ντιζάιν είναι μια ενέργεια οπλική, ένα εργαλείο που βοηθάει να βιδωθεί μια βίδα που λασκάρησε. Δεν είναι απλώς μια ατομική διέξοδος, γιατί δεν είναι ιχνογραφία αλλά σύστημα.

Το σόσιαλ ντιζάιν θα μπορούσε να αποτελέσει θέμα κουλτούρας και διδασκαλίας στην εκπαίδευση, αν φυσικά οι κυβερνήσεις μας είχαν ως στόχο την παιδεία και όχι την παραγωγή «εκπαιδευτικού προϊόντος».

Δημήτρης Θ. Αρβανίτης